

*Др Гордана Дракић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

ОДЕЉЕЊЕ Б. КАСАЦИОНОГ СУДА У НОВОМ САДУ (1920–1941)¹

Сажетак: Одељење Б. Београдског Касационог суда у Новом Саду основано је 1920. године одлуком Министарског савета Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца. Исте године донесена је посебна Уредба којом су регулисане надлежности и организација највише судске инстанце на подручју Војводине. У раду је указано и на постојеће правне прописе који су се тичали рада Одељења Б. Касационог суда, као и на неке од проблема у његовом функционисању. Посебно је разматрано планирано и посебним законом прописано премештање седишта Одељења Б. Касационог суда, које, међутим, и поред извршених припрема нијереализовано.

Кључне речи: Касациони суд Одељење Б. у Новом Саду, подручје Војводине, судство, Краљевина Срба, Хрватска и Словенаца, правни историкуларизам.

На војвођанском, односно правном подручју Војводине са Међумурјем, једном од шест правних подручја у Краљевини Срба, Хрватска и Словенаца, примењивали су се угарски правни прописи. За део тог подручја који је раније био у саставу Војне границе важило је аустријско право. То су биле територије надлежности Окружног суда у Панчеву и средских судова у Банатском Карловцу, Белој Цркви, Ковину, Тителу и Жабљу.²

У географском смислу појам Војводине се временом мењао. „Њена територијална омеђеност никад није била дата у виду једне непроменљиве

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања на научноистраживачком пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија).

² F. Čulinović, *Državopravna historija jugoslavenskih zemalja XIX i XX vijeka II*, Zagreb 1959, 311.

константе па се њена данашња територија не подудара са оним што је подразумевало војвођански простор после Првог светског рата.³ Под појмом подручје Војводине у овом раду сматраћемо Банат, Бачку и Барању, а основу за то налазимо у територијалној надлежности највишег суда на том подручју у међуратном периоду о чијем оснивању и раду ћемо детаљније говорити.⁴

Формирање јединственог правног система, а у његовом оквиру и судског система представљало је један од важних задатака које је требало испунити у новоствореном Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца. Након што је на Великој Народној скупштини, одржаној у Новом Саду 25. новембра 1918. године, донесена одлука о отцепљењу Баната, Бачке и Барање од Угарске, на том подручју престала је надлежност виших угарских судова чија седишта су се налазила изван територије 1. децембра 1918. формиране југословенске државе. Од другостепених судова у Угарској, који су носили назив – Краљевске табле, један је имао седиште у Сегедину, а други у Темишвару, док се врховни суд – Краљевска Курија налазио у Будимпешти.⁵

Систем првостепених судова, средских и окружних, на подручју Војводине био је прихваћен из угарског правосудног система. Власти новоформиране југословенске државе морале су, најпре, да успоставе редован рад у првостепеним судским инстанцама. Тек након тога могло се приступити процесу оснивања судова више надлежности.

Из текста објављеног у листу *Заси́ава* у фебруару 1919. године, са знајемо како је протекло преузимање Окружног суда у Новом Саду од стране нове власти. Министарство правде – Одељење за Банат, Бачку и Барању издало је наређење да дотадашњи председник Окружног суда у Новом Саду своје место уступи др Миливоју Поповићу адвокату, који је од стране Министарства био именован за новог председника. У пратњи бележника средског суда и полицијског капетана, Миливој Поповић је, 17. фебруара 1919, дошао у Новосадски окружни суд. Дотадашњи председник и судије тог суда, најпре, нису желели да поступе у складу са наређењем Министарства правде. Међутим, након преговора они су протестујући, са

³ Н. Г а ћ е ш а, *Специфичности друштвене структуре у Војводини између два светска рата*, Зборник Матице српске за историју 17, Нови Сад 1978, 85.

⁴ У Војводину је, у историјском смислу, поред Баната, Бачке и Барање спадао и Срем. Међутим, нису увек биле заступљене све наведене области, нити њихове географске целине. Детаљније о томе видети: М. П а л и ћ, *Прејед административно-територијалних промена у Војводини 1918-1941*, Зборник Матице српске за друштвене науке 38, Нови Сад 1964, 125-162.

⁵ Н. И г њ а т о в и ћ, *Правосуђе у Војводини после Уједињења*, Летопис Матице српске, Нови Сад 1924, 302, 1, 64-65.

повицима „Живела Мађарска“, коначно напустили зграду суда. Окружни суд у Новом Саду преузет је у потпуности 20. фебруара 1919. године.⁶ Окружни судови у Сомбору и Суботици преузети су 21, односно 22. фебруара 1919. године.⁷

У Окружном суду у Новом Саду одржана је, 26. марта 1919, конференција судија и адвоката којом је председавао новоименовани председник суда Миљивој Поповић. Главна тема конференције била је како да се што брже реши правосудно питање на подручју Војводине. Истакнута је неопходност оснивања апелационог и касационог суда за то подручје.⁸

Упркос организованим настојањима, преузимање судова на подручју Војводине није у целости било реализовано у току 1919. године. То је констатовано у допису који је Министарство унутрашњих дела Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 30. октобра 1919. године упутило свим великим жупанима и градским начелницима са жупанским правима у Војводини. Истакнуто је, такође, да још увек у појединим судовима на подручју Баната, Бачке и Барање судски поступак, на мађарском језику, воде судије мађарске националности. Основни узрок таквом стању, наведено је у допису, био је недостатак кандидата за судијске положаје.⁹

Од изузетне важности за формирање судског система на подручју Војводине и успостављање редовног рада у судовима ниже надлежности било је оснивање виших судских инстанци. Апелациони суд у Новом Саду основан је *Уредбом о оснивању Апелационог суда у Новом Саду за подручје Баната и Бачке* која је донета 13. новембра 1919. године.¹⁰ Уредба је имала десет чланова и садржала је одредбе о надлежности и организацији Апелационог суда.

У првом члану Уредбе прописано је да ће Апелациони суд у Новом Саду вршити све задатке који су, када је реч о подручју Баната и Бачке, спадали у надлежност некадашњих угарских Краљевских табли. У другом члану истакнуто је да за Апелациони суд остају на снази угарски прописи уколико нису у супротности са Уредбом. Наредни чланови, од трећег до седмог, регулисали су организацију Апелационог суда на чијем челу је

⁶ *Засијава* бр. 30 од 20. фебруара 1919. године *Српски барјак на згради Новосадског суда*.

⁷ *Засијава* бр. 33 од 23. фебруара 1919. године *Сомборски суд у српским рукама* и *Засијава* бр. 37 од 28. фебруара 1919. године *Субојички судбени сито*.

⁸ *Засијава* бр. 63 од 30. марта 1919. године *Из јравничког крућа*.

⁹ Архив Војводине, Фонд Народне управе за Банат, Бачку и Барању, *Допис Министарства унутрашњих дела Краљевине СХС – Одељење за Банат, Бачку и Барању* Бр.11663/1919. од 30. октобра 1919. године.

¹⁰ *Службене Новине Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца* бр. 143 од 20. новембра 1919. године.

стајао председник суда. Поред председника, у његов састав улазили су и један потпредседник, четири сенатска председника и тринаест судија, као и помоћно судско и техничко особље. Апелациони суд одлучивао је, у свим грађанским и кривичним предметима, у сенату, односно већу састављеном од три члана.

Апелациони суд у Новом Саду свечано је отворен 2. марта 1920. године. Након свечане седнице, Кривични сенат (Кривично веће) одржао је претрес, чиме је и практично отпочео рад те судске инстанце.¹¹ Апелациони суд је судио у другом степену у грађанским и кривичним предметима у којима су окружни судови судили у првом степену. Поред тога, Апелациони суд у Новом Саду вршио је надзорну власт у односу на окружне судове на територији своје надлежности, када се радило о пословима судске управе.

Исте године основан је и највиши суд на подручју Војводине – Одељење Б. Београдског касационог суда. У дневном листу *Застава* од 5. септембра 1920. године била је објављена вест да је Министарски савет донео одлуку да се у Новом Саду оснује Одељење Б. при Београдском касационом суду.¹²

Према слову *Уредбе о усјројсјиву Одељења Б. Београдског касационог суда*, која је донета 17. септембра 1920. године, Одељење Б. основано је да обавља све задатке који су, за подручје Баната, Бачке и Барање, раније спадали у надлежност бивше Краљевске Курије у Будимпешти.¹³ Одељење Б. Касационог суда требало је да ради по угарским законима, наредбама и другим прописима издатим пре 1. новембра 1918. године, уколико нису били противни законима, уредбама и наредбама издатим за подручје Баната, Бачке и Барање од стране надлежних власти Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца после наведеног датума.

Уредба је прописивала да у Одељењу Б. треба да буде запослено пет судија и потребан број секретара. Најстарији међу судијама вршио је функцију потпредседника Касационог суда и управљао је Одељењем Б. Потпредседник је имао овлашћења која су припадала председнику Краљевске курије у Будимпешти када се радило о територији Баната, Бачке и Барање. Судије и секретари Одељења Б. Касационог суда могла су бити лица која су имала квалификацију потребну по законима који су вредели на подручју Војводине за судије и сенатске бележнике бивше Краљевске курије у Будимпешти. Судије и секретаре Одељења Б. у Новом Саду постављао је краљ указом на предлог министра правде. Уредбом је било про-

¹¹ *Слобода* бр. 48 од 4. марта 1920. године.

¹² *Застава* бр. 198 од 5. септембра 1920. године *Касациони суд у Новом Саду*.

¹³ *Службене Новине Краљевине Срба, Хрвајта и Словенаца* бр. 229 од 16. октобра 1920. године.

писано да се у указу о постављењу морало назначити да се ради о судијама и секретарима који ће радити у Одељењу Б. Касационог суда у Новом Саду. Министарство правде је требало, у зависности од потребе, да одреди број канцеларијског особља и служитеља у Одељењу Б. Кандидати за таква места требало је да задовоље услове који су били прописани за такав персонал Касационог суда у Београду.

Према седмом члану Уредбе, у Одељењу Б. Касационог суда у Новом Саду, грађанске, кривичне и дисциплинске предмете требало је да решава веће од пет судија. Било је, поред тога, прописано да се у случају одсуствовања или спречености неког од судија могао у седницу Одељења Б. позвати неки од судија Апелационог суда у Новом Саду, под условом да претходно није учествовао у решавању дотичног предмета.

Из дописа који је новоименовани потпредседник Одељења Б. Касационог суда Јован Лалошевић упутио Министарству правде 22. новембра 1920. године, сазнајемо да је он допутовао у Нови Сад 20. новембра из Будимпеште, након што је примио указ о свом наименовању. До тада, новоименовани потпредседник Лалошевић вршио је у Будимпешти дужност судије у Угарској Краљевској курији. Дописом је известио Министарство правде да је 21. новембра 1920. године одржана пленарна седница новооснованог Одељења Б, којом приликом је положио заклетву и формално преузео управу над том судском инстанцом.¹⁴

На самом крају 1920. године у *Застава* је објављена вест да ће новоосновани Касациони суд у Новом Саду ускоро почети са радом. У истом чланку била су наведена имена потпредседника, двојице судија и двојице секретара Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду.¹⁵ Исти лист објавио је, почетком фебруара 1921. године, да ће Одељење Б. почети са радом 22. фебруара. Грађани су били обавештени да ће грађански сенат Одељења Б. држати своје расправе уторком, а кривични сенат четвртком, са почетком у 9,30 сати у згради Окружног суда у Новом Саду, где је Одељење Б. било смештено. Такође, код Одељења Б. Касационог суда била је установљена и посебна канцеларија за давање обавештења грађанима, која је радила чак и недељом.¹⁶

Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду отворено је, као што је и било најављено, 22. фебруара 1921. године, када је одржана свечана седница којом је председавао потпредседник Одељења Б. др Јован Лалошевић

¹⁴ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, *Допис потпредседника Касационог суда Одељења Б. Министарству правде*, Бр. Предс. I А 1/1920.

¹⁵ *Застава* бр. 290 од 28. децембра 1920. године *Касациони суд у Новом Саду*.

¹⁶ *Застава* бр. 26 од 5. фебруара 1921. године *Касациони суд у Новом Саду*.

одржавши и пригодан говор. На самом почетку, он је истакао значај доношења *Уредбе о успројсџу Одељења Б*, рекавши: „Овом превишњом уредбом је остварена она општа жеља да се на поменутој територији (Баната, Бачке и Барање) судска власт на целој линији у оквиру већ постојећих закона, али ипак према данашњим приликама у народном духу преобрази и поново организује. Са овим чином је судска организација довршена и будући данашњим даном и ово одељење започиње свој мериторни рад, то са радошћу имам да установим, да са данашњим даном на поменутој територији ново организована судска власт на целој линији функционише и да су с тим отклоњене све дојакошње препоне учвршћењу и обезбеђењу правног поретка“.¹⁷

Потпредседник Одељења Б. истакао је, поред тога, да је том суду, осим решавања правних питања, било поверено и организовање правног живота на подручју Војводине. То је подразумевало одговорност Одељења Б. за збивања у правосуђу у Војводини, те је потпредседник Лалошевић указао на потребу ригорозног и опрезног поступања свих запослених приликом вршења дужности. Он је, даље, рекао да је циљ Одељења Б. Касационог суда да у сваком поједином случају пронађе материјалну истину, као и да се целокупно правосуђе на подручју Војводине подигне на висину која одговара захтевима модерног и напреднијег времена. У остваривању наведених циљева, требало је да Одељењу Б. од велике помоћи буду војвођански судови ниже надлежности. Потпредседник Лалошевић изразио је, на крају говора, своју увереност да ће сарадња судова на подручју Војводине бити успешна и похвалио ефикасан рад Апелационог суда у Новом Саду.¹⁸

Почетак рада Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду био је у штампи пропраћен коментарима да је тим чином завршена изградња судског система на подручју Војводине.¹⁹

Настојања државних власти да се, у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, формира јединствени правни систем, подразумевала су и намеру да се образује и јединствени судски систем. На врху судске мреже, за територију читаве државе, требало је да постоји јединствени Касациони суд. Према првом уставу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца донесеном 28. јуна 1921. године, било је предвиђено постојање једног Касационог суда за целу државу са седиштем у Загребу.²⁰ Устав је прописивао да је Касациони суд надлежан за решавање сукоба надлежности између управне, грађанске

¹⁷ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920–1941, Бр. Предс. II Б 10/1921.

¹⁸ Исто.

¹⁹ *Застава* бр. 41 од 24. фебруара 1921. и *Слобода* бр. 9 од 27. фебруара 1921. године.

²⁰ *Службене Новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца* бр. 142 А од 28. јуна 1921. године.

или војне власти и судске власти. Касациони суд је решавао и сукобе надлежности између управних и судова редовне надлежности.

Последњим ставом члана 137. Видовданског устава прописано је да ће до формирања јединственог касационог суда за читаву државу, послове који су били у његовој надлежности обављати судови који су, и до тада, на сваком историјски формираном подручју вршили функције касационог суда. То су били следећи судови: Стол седморице у Загребу за подручје бивше Краљевине Хрватске и Славоније; Одељење Б. Стола седморице у Загребу за подручје бивших земаљских судова у Сплиту и Љубљани; Врховни суд у Сарајеву за подручје Босне и Херцеговине; Велики суд у Подгорици за подручје бивше Краљевине Црне Горе; Касациони суд у Београду за подручје надлежности апелационих судова у Београду и Скопљу и Одељење Б. Београдског касационог суда у Новом Саду за подручје Баната, Бачке и Барање.

Након доношења Устава, следеће 1922. године донесен је *Закон о изменама и дојунама у Закону о устројству судова*.²¹ Наиме, пре Видовданског устава устројство судова је, поред партикуларистичких прописа, било уређено *Изменама и дојунама закона о устројству судова* које су донете 30. јула 1919. године.²² То су, заправо, биле измене и допуне *Закона о устројству судова Кнежевине Србије*.²³ Поменути закон из 1922. године ступио је на снагу 18. фебруара када је и објављен у *Службеним Новинама Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца*.

Измене које је донео Закон из 1922. године односиле су се пре свега на одредбе о Касационом суду које су чиниле трећи део Закона из 1865. године. Тако је, у измењеном првом параграфу односних одредаба било прописано да над свим првостепеним судовима у границама раније Краљевине Србије, над свим среским судовима и судбеним столовима на територији надлежности Апелационог суда у Новом Саду, над Београдским, Новосадским и Скопљанским апелационим судом постоји Касациони суд.

Други став првог параграфа Закона из 1922. године био је додат у складу са одредбама Устава. Тако је додата одредба која је прописивала постојање једног Касационог суда за територију читаве државе са седиштем у Загребу, до чијег конституисања ће, као његова одељења, наставити да раде: Касациони суд у Београду, Стол седморице у Загребу, Врховни суд у Сарајеву, Велики суд у Подгорици и Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду.

²¹ *Службене Новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца* бр. 37-Va од 18. фебруара 1922. године.

²² *Службене Новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца* бр. 80 од 20. августа 1919. године.

²³ *Зборник закона и уредаба Књажевине Србије* из 1865. године.

Други параграф прописивао је број судија Касационог суда у Београду. Било је предвиђено да тај суд са својим Одељењем Б. у Новом Саду има тридесет пет судија и потребан број секретара.

Изменама из 1922. године текст Закона допуњен је параграфима који су се односили на устројство Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду. Садржина осам нових параграфа била је слична тексту *Уредбе о устројству Одељења Б. Београдског касационог суда* од 17. септембра 1920, која је доношењем Закона из 1922. године престала да важи.

Тако је Законом из 1922. године било прописано да Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду чини десет судија и потребан број секретара. Најстарији међу судијама вршио је функцију потпредседника Одељења Б. Касационог суда. Према Уредби из 1920. године у Одељењу Б. требало је да ради пет судија. Тако одређен број судија показао се, у пракси, као недовољан, те је након две године законском одредбом удвостручен, што је било од великог значаја за правилно функционисање највишег суда на подручју Војводине. У вези с тим, илустративан је коментар једног судије савременика: „Одмах из почетка се видело, да је овај број судија мали, а и иначе се осећала јака потреба, да треба организовати два стручна сената и то један за грађанске, а други за кривичне ствари. Мерадавни кругови су увидели те потребе, те је донесен закон о изменама и допунама у закону о устројству Судова, по којем се број судија код овог одељења подигао на десет. На основу овог закона било је могуће да се образују два сената. Од овог доба настала је могућност да Касациони Суд одговори у сваком погледу својој високој задаћи и да буде на оној висини у погледу суђења, које се по закону и захтева.“²⁴

Законом из 1922. године било је, даље, прописано да ће до уређења једног Касационог суда за целу државу, Одељење Б. радити привремено у седишту Новосадског апелационог суда. За то време и док се не попуне сва судијска места у Одељењу Б, или ако би због одсуства, боловања или изузећа именованих судија недостајао законски број судија потребних за суђење, Закон је дозвољавао да потпредседник позове, за тај случај, судију Апелационог суда у Новом Саду, под условом да није претходно учествовао у решавању истог предмета.²⁵

Законодавни рад на доношењу јединствених закона из области судства, у заједничкој држави Срба, Хрвата и Словенаца, није имао потребан конти-

²⁴ А. Д и м ш и ћ, *Касациони суд Б. Одељење Нови Сад*, Гласник Адвокатске Коморе за Банат, Бачку и Барању, Нови Сад 1928, 1, 3.

²⁵ Параграф 36. *Закона о изменама и допунама у Закону о устројству судова*, *Службене Новине Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца* бр. 37-Va од 18. фебруара 1922. године.

нуитет. Ометан је политичким размирицама које су често биле једина тема скупштинских заседања потискујући, тако, рад на доношењу јединствених закона из различитих области друштвеног живота у други план.

Дуго очекивани *Закон о уређењу редовних судова за Краљевину Срба, Хрваџа и Словенаца* и *Закон о судијама редовних судова Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца* донети су 24. септембра 1928. године.²⁶ У оба закона, последњим чланом било је прописано да ће ступити на снагу 1. априла 1929. године. Ови закони донесени су непосредно након трагичног догађаја у скупштини 20. јуна 1928, који је био само повод да краљ Александар Карађорђевић 6. јануара 1929. године заведе, већ припреману, отворену диктатуру. Потом је, након два дана, 8. јануара, краљ указом донео нови *Закон о судијама редовних судова*, а 18. јануара *Закон о уређењу редовних судова за Краљевину Срба, Хрваџа и Словенаца*.²⁷ Иако нису ни ступили на снагу, закони из 1928. послужили су као основа приликом доношења закона из јануара 1929. године.

Наиме, текст закона о судијама и судовима из 1929, преузет је, у суштини, из *Закона о уређењу редовних судова* и *Закона о судијама* од 24. септембра 1928. године, осим што су биле изостављене одредбе које су прописивале сталност и непокретност судија, као и одредбе о праву општих седница окружних, апелационих и Касационог суда да врше избор судија. Ове, као и друге мање, измене текста закона из 1928. биле су учињене у складу са основним принципима режима који је 6. јануара 1929. године био заведен.

С обзиром на напред изложено, навешћемо, у даљем тексту, одредбе о Касационом суду из *Закона о уређењу редовних судова за Краљевину Срба, Хрваџа и Словенаца* донетог 1928. године, који је представљао резултат вишегодишњег законодавног рада и први јединствени закон из области судства у заједничкој држави Срба, Хрвата и Словенаца.

У параграфу 40. Закона о уређењу редовних судова било је прописано да за целу Краљевину постоји један Касациони суд са седиштем у Загребу. Према следећем параграфу, Касациони суд вршио је судску власт у последњем степену у грађанским и кривичним предметима у складу са одредбама закона о поступку који се тичу тих предмета. При вршењу судске власти, Касациони суд имао је задатак да својим деловањем обезбеди пра-

²⁶ *Службене Новине Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца* бр. 237 од 12. октобра 1928. године и *Службене новине Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца* бр. 295 од 19. децембра 1928. године.

²⁷ *Службене Новине Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца* бр. 7 од 8. јануара 1929. године и *Службене Новине Краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца* бр. 20 од 25. јануара 1929. године.

вилно и једнообразно примењивање материјалних и формалних закона у држави. Касациони суд је, поред тога, био дужан да, по представци министра правде, даје своје мишљење у погледу издавања нових или измене и допуне већ постојећих закона правосудне струке. Највиши суд је, такође, могао, по својој иницијативи, да износи предлоге министру правде у том правцу.

Касациони суд је имао два одељења – кривично и грађанско. У круг рада тзв. пуне седнице, кривичног или грађанског одељења, Касационог суда спадали су следећи послови: решавање сукоба надлежности у складу са одредбама Устава, давање мишљења законодавне природе, те доношење одлука о правним питањима која су судови ниже надлежности различито или погрешно решили. Касациони суд је држао и тзв. опште седнице, које су могле бити редовне и ванредне. У њихов делокруг улазили су, између осталог, следећи послови: избор председника, потпредседника и судија апелационих судова, председника окружних и трговачких судова, те судија Касационог суда, као и доношење одлука о важним питањима која су се тичала унутрашњег пословања Касационог суда. Ради постизања једнообразности суђења код Касационог суда постојао је тзв. одсек за евиденцију који је имао задатак да у свим предметима, осим кривичних, забележи сваку одлуку од правне важности. Уколико би, међутим, запазио противуречности у суђењу морао је да обавести председника Касационог суда. У истом циљу, одсек за евиденцију водио је збирку важних одлука и књигу начелних одлука по деловима, поглављима и параграфима појединих закона и уредаба.

Законом о изменама и дојунама у Закону о устројству судова из фебруара 1922. године било је, како смо навели, прописано да у Одељењу Б. Касационог суда у Новом Саду треба да ради десет судија. Из редовних годишњих извештаја о броју запослених у тој судској инстанци може се видети како се кретао број судија, те да ли је био у складу са законском одредбом. Тако су, према извештају из априла, 1922. године у Одељењу Б. била запослена петорица судија. То је био број који је одговарао слову Уредбе из 1920. године. Такво стање задржало се и у току прве половине наредне године, што се може видети из извештаја сачињеног у мају месецу.²⁸

Наиме, судови ниже надлежности на подручју Војводине били су дужни да сачињавају редовне годишње извештаје о раду и броју запослених и, потом, их шаљу Одељењу Б. Касационог суда у Новом Саду као највишем суду на тој територији. Одељење Б. прослеђивало је примљене изве-

²⁸ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. III А 11/1923.

штаје, прикључујући им и свој, Министарству правде, које је било врховни надзорни орган када се радило о пословању судских инстанци.

Према коначном извештају сачињеном у јануару 1924. године, који се односио на пословање Одељења Б. у претходној години, тај суд је у другој половини 1923. године имао 10 запослених судија што је било у складу са законском одредбом. Тиме је омогућено ажурно обављање послова у оквиру два одељења те судске инстанце.²⁹ Дакле, био је потребан период од годину дана, од доношења Закона из 1922, да се у Одељењу Б. Касационог суда у Новом Саду постигне законом прописани број од 10 запослених судија. Узимајући у обзир проблем недостатка судија у целој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, као и чињеницу да су у Касационом суду могли да се запосле само кандидати са одговарајућим радним искуством, може се закључити да је највиши суд на подручју Војводине кадровски комплетан за релативно кратко време.

Наредних година, Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду имало је, према подацима из архивске грађе, одговарајући број судија. Међутим, почетком јануара 1932. године председник Одељења Б. обратио се дописом министру правде, у ком је изложио кадровско стање и предложио именовање једног судије. Наиме, након пензионисања једног судије Одељења Б. остало је упражњено судијско место. Поред тога, ситуацију је додатно компликовала чињеница да је један судија отишао на одсуство ради лечења у дужем периоду, а други био именован за члана Државног савета што га је онемогућило у вршењу дужности. Одељење Б. имало је, тако, свега седам судија, што је, с обзиром на велики број нерешених предмета из претходних година и сталног пристизања нових, било недовољно. „Са садањим бројем судија није могуће правилно делање свију већа овога Суда. Садање стање штети државном и општем интересу.“ закључио је председник Одељења Б. на крају свог дописа.³⁰

Дакле, дефицит судијског кадра у судским инстанцама свих надлежности као један од основних проблема у правосудном систему међуратне југословенске државе, који је постојао од његовог формирања и поступно био превазилажен, повремено је, у зависности од постојећих околности, актуелизован и његово решавање захтевало је интервенцију државних власти, пре свега Министарства правде.

У пратећем допису уз редовни годишњи извештај о обиму судских послова и раду Одељења Б. Београдског касационог суда у Новом Саду за

²⁹ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. III А 1/1924.

³⁰ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. I 3 2/1932.

1931. годину, који је председник упутио Министарству правде 30. јануара 1932. године, поново је указано на потребу да се упражњено судијско место што пре попуни. Истичући да је у току 1931. године дошло до значајног увећања обима посла, и у овом допису, председник Одељења Б. нагласио је да тражено именовање једног судије представља питање од виталног значаја за функционисање Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду.³¹

Поводом наведеног захтева председника Одељења Б, министар правде упутио је, потом, 24. фебруара 1932. године, допис у ком га извештава о својој намери да предложи краљу указ о постављању председника Округног суда у Чачку за судију Одељења Б. Београдског касационог суда у Новом Саду. Министар правде затражио је, у складу са *Законом о судијама редовних судова*, мишљење Одељења Б. о предложеном постављењу. Допис министра правде стигао је у Одељење Б. следећег дана, те је одмах сазвана општа седница ради давања траженог мишљења, којој је присуствовало свих седам судија. Двојица судија били су против тога да се предложени кандидат постави за судију Одељења Б, а као образложење свог става навели су да он долази са другог правног подручја. Остале судије као и председник нису имали ништа против да предложени кандидат буде постављен за судију у Одељењу Б, под претпоставком да именовани испуњава све законом прописане услове за судију Касационог суда.³²

С обзиром на то да је већина судија Одељења Б, у поменутом случају, изразила афирмативно мишљење, можемо претпоставити да је предложени кандидат постављен за судију Одељења Б, иако у архивској грађи релевантног фонда нисмо нашли даљих података о томе. Међутим, интересантно је, у изложеном примеру, обратити пажњу на то да је као разлог због кога су двојица судија сматрала да предложени кандидат не може да постане судија на подручју Војводине истакнут правни партикуларизам, односно различитост правних прописа, па чак и ако узмемо у обзир могућност да су то навели у недостатку валиднијег образложења којим би поткрепили своју негативну одлуку.

Правни партикуларизам био је, како смо то већ истакли, упечатљиво обележје правног система заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца. Од самог формирања државе 1918. године, један од основних задатака било је превазилажење правне неједнакости. Међутим, то је био процес чија реализација је захтевала дуги низ година, а требало је да резултира доношењем јединствених правних прописа који би важили на територији чита-

³¹ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920–1941, Бр. Предс. III А 14/1932.

³² Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920–1941, Бр. Предс. II Б 5/1932.

ве државе. Да би се тај процес унеколико убрзао у Уставу је, члановима 130. и 133, био прописан краћи поступак за изједначење законодавства у држави. Правна неједнакост стварала је различите проблеме у пракси, а најтежих репекусија имала је у правосуђу, нарочито у погледу извршења судских одлука са различитих правних подручја, а неретко, долазило је и до сукоба надлежности.

Чланом 110. Устава установљен је, како смо навели, један Касациони суд за целу државу. Поред осталих задатака, јединствени Касациони суд требало је да решава сукобе надлежности између судских власти, али и између судских и управних власти. Међутим, како јединствени Касациони суд није био организован, сходно прелазним одредбама Устава, постојало је пет судова који су обављали послове највишег суда, сваки на својој територији надлежности.

Постављало се питање који ће од тих судова бити надлежан да реши евентуални сукоб надлежности између судске и управне власти са различитих правних подручја. Касациони суд у Београду заузео је став да ће надлежан за решавање таквих сукоба бити Касациони суд са територије оне власти, судске или управне, која је прва затражила одлуку поводом сукоба надлежности.³³

Несметано извршавање судских одлука било је од изузетне важности за правилно функционисање правног саобраћаја у држави и за остваривање правне сигурности грађана. Неспоразуми, односно сукоби поводом питања извршења судских одлука са различитих правних подручја јавили су се убрзо након стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Тако су извршни судски органи на подручју Хрватске и Славоније одбијали да изврше пресуде и решења судова са Србијанског правног подручја. Стол седморице у Загребу донео је, према писању савременика, начелну одлуку да се пресуде и решења са других правних подручја не могу извршавати на територији Хрватске и Славоније.³⁴

Недоумице и различито поступање судова, иницирали су акцију Министарства правде које је отпочело преписку са судовима који су вршили функције Касационог суда, како би се дошло до јединственог решења у погледу питања извршавања судских одлука. На захтев Министарства правде, Одељење Б. Касационог суда у Новом Саду изнело је, такође, своје мишљење о предметном питању. Наглашавајући да појам јединствене државе подразумева и принцип потпуне и безусловне узајамности у пружању правне помоћи, Одељење Б. заузело је став да се пресуде и решења са других правних подручја имају извршавати под истим условима и на исти

³³ Д. Данић, *Федерализам правосуђа у нашој држави*, Архив, Београд 1926, XIII, 1-2, 87.

³⁴ Исто, 90.

начин као и пресуде и решења судова са подручја Војводине, уз постојање претпоставке узајамности. „Бојазан, да би се таквим безусловним извршењем пресуда, могао – услед различитих закона појединих области – евентуално повредити један позитиван закон које области, не може стајати на путу спровођења гореизложеног принципа...“³⁵

Касациони суд у Београду, у својој општој седници, донео је, поводом питања извршења судских одлука, следећи закључак: „У духу је Устава од 28. јуна 1921. да све власти и сви судови Краљевине СХС, се имају сматрати као установе једне исте државе без обзира на то што су њихове одлуке донесене по разним материјалним и формалним законима, који су, у неким покрајинама привремено, до изједначавања законодавства, и даље остали у снази. Сви правни акти и све њихове одлуке, које су постале правноснажне после прогласа државног јединства, не могу се сматрати као одлуке страних судова, већ као наших домаћих па их као такве и треба извршавати... и то по оним прописима за извршења, који важе за територију на којој се имају извршити“.³⁶

Након што је поменуто питање расправљено од стране Опште седнице Касационог суда у Београду, Министарство правде је, саглашавајући се са заузетим ставом, послало допис председништвима Одељења Б. Касационог суда и Апелационог суда у Новом Саду, како би, даље, сви подручни судови били о томе обавештени. Такође, након упознавања са ставом Министарства правде и Касационог суда у Београду поводом извршавања судских одлука, „почело се у овоме питању попуштати и у Хрватској, као и у осталим покрајинама наше државе...“.³⁷

У другој години трајања режима Шестојануарске диктатуре донесен је у марту 1930, на предлог министра правде, Закон којим је било прописано да ће седиште Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду бити пренесено у Сомбор. У петом параграфу, овог кратког и у образложењима врло штурог Закона, било је наведено да ће одлуку о датуму преноса седишта највишег суда на подручју Војводине донети министар правде у форми уредбе. Законом је, уједно, било прописано да ће се, након пресељења, при Одељењу Б. Касационог суда устројити Одељење Врховног државног тужилаштва, а при Апелационом суду у Новом Саду Одељење Вишег државног тужилаштва.³⁸

³⁵ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. II Б 4/1923.

³⁶ Архив Војводине, Фонд Апелациони суд – Нови Сад 1919-1941, *Допис Министарства правде Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца Бр.19001 од 27. марта 1924. године.*

³⁷ Д. Данић, нав. дело, 91.

³⁸ *Службене Новине Краљевине Југославије* бр. 87- XXXIV од 16. априла 1930. године.

На основу података из архивске грађе можемо видети да су, већ у току априла месеца, отпочеле припреме за организовање веома обимног посла пресељења седишта Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду. Пренос седишта суда подразумевао је, не само, пресељење судске архиве, различитог инвентара, намештаја, већ и судија и судског особља, као и чланова њихових породица у Сомбор. Било је потребно направити прорачун трошкова везаних за селидбу и, потом, о томе обавестити министра правде.

Министарство правде је, у преписци са Одељењем Б. Касационог суда, крајем октобра месеца 1930. године, изнело своје мишљење да се припреме и радови које је требало обавити пре коначног пресељења могу обавити у периоду од неколико месеци. С обзиром на то, процена Министарства правде била је да би селидбу било могуће извршити на пролеће 1931. године. О току и динамици припремних радова било је потребно редовно извештавати надлежно Министарство, како би министар правде могао благовремено да донесе одговарајућу уредбу о начину и времену извршења селидбе.³⁹

Из дописа који је Техничко одељење при Среском начелству у Сомбору, у децембру 1931. године, упутило Општем одељењу Краљевске банске управе у Новом Саду сазнајемо да су радови на припреми просторија у које је требало да се пресели Одељење Б. били завршени крајем априла месеца исте године. Поменуто Техничко одељење је као надзорна техничка власт у вези искоришћавања бановинских некретнина било дужно да сазна „те да се већ једном установи, да ли ће исти (Одељење Б. Касационог суда, прим. Г.Д) предметне просторије уопште заузети, и ако јесте отпр. када.“⁴⁰ Стога је од Општег одељења тражило да посредује, ступи у контакт са Председништвом Одељења Б. и добије одговор. У допису председника Одељења Б. Касационог суда у Новом Саду истакнуто је да „Председништву није могуће изјавити да ли ће и када преузети у бановинској згради у Сомбору додељене просторије, пошто Господин Министар Правде, одговарајуће пропису §-а 5 Закона о преносу седишта овог Суда од 30 марта 1930, још није донео уредбу о дану и начину селидбе у Сомбор“.⁴¹

Планирана селидба седишта Одељења Б. Касационог суда из Новог Сада у Сомбор није реализована, те је највиши суд на подручју Војводине своје седиште имао у Новом Саду све до краја постојања Краљевине Југо-

³⁹ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. III А 85/1930.

⁴⁰ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Списи Председништва, *Допис Техничкој одељка при Среском начелству Сомбор Бр. 6290/22/XII/1931. Краљевској банској управи /Општем одељењу/ Нови Сад*

⁴¹ Архив Војводине, Фонд Београдски Касациони суд – Одељење Б. Нови Сад 1920-1941, Бр. Предс. III А 2/1932.

славије. Податке о разлозима због којих премештање седишта највишег суда на подручју Војводине, и поред спроведених припрема и начињених калкулација нужних трошкова, није остварено нисмо пронашли у архивској грађи релевантних архивских фондова. Након анализирања садржине расположивих докумената стиче се утисак да је, на неки начин, долазило до пребацивања одговорности између Министарства правде и Председништва Одељења Б, где је свака од инволвираних страна чекала да супротна, најпре, заврши свој део посла и тиме обезбеди услове за даље поступање.

Сасвим је оправдано закључити да су, у доброј мери, разлози материјалне природе допринели таквом епилогу, нарочито ако се узму у обзир укупне друштвене прилике и економска криза која је тих година потресала и Краљевину Југославију остављајући дубок траг у њеном привредном систему, те која је директно утицала на вођење економске политике.

Оснивање Одељења Б. Београдског касационог суда у Новом Саду имало је изузетан значај за консолидацију правосудних прилика на подручју Војводине у периоду између двају светских ратова. Конституисањем највише судске инстанце била је заокружена судска организација на подручју Војводине. Као основни задаци Одељења Б, од самог почетка, истакнути су: организовање правног живота и координирање активности у судству на територији своје надлежности, те настојање да се правосуђе у Војводини подигне на ниво који би одговарао захтевима напреднијег и модерног доба. Да се остваривању наведених задатака озбиљно приступило, види се и по томе што су након непуне две године од оснивања Одељења Б, сходно одговарајућој законској одредби, формирана два већа – грађанско и кривично. У складу с тим удвостучен је број судија. То су били, како се показало у пракси, основни предуслови неопходни за постизање наведених циљева и ефикасно суђење.

Одељење Б. Београдског касационог суда у Новом Саду са успехом је обављало, на територији своје надлежности, све функције прописане Законом за јединствени Касациони суд као највише судско тело у држави, који, и поред постојања одговарајућих уставних и законских претпоставки, није био устројен. Тако је, на захтев Министарства правде, Одељење Б. давало своје мишљење у погледу доношења нових или измене постојећих правосудних закона, али и у вези осталих питања која су се односила на изједначење законодавства. Настојало је, такође, да вршењем функције надзора над радом подручних судова, обезбеди правилно и једнообразно примењивање материјалних и формалних закона у оквиру функционисања судске власти на подручју Војводине.

*Gordana Drakić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Department B. of the Court of Cassation in Novi Sad (1920–1941)

Abstract: *Department B. of the Court of Cassation was established in 1920 upon decision of the Ministerial Council of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.*

Special Regulation on the Organization of the Department B. of the Belgrade Court of Cassation in Novi Sad was passed on September 17, 1920. Department B. of the Court of Cassation in Novi Sad started operations in February 1921.

This judicial body was tasked to address legal issues, but also to organize legal life in the territory of Vojvodina.

In 1930, a special law was passed which prescribed relocation of seat of the Department B. of the Court of Cassation from Novi Sad to Sombor. The Presidency of the Department B. had responsibility to make the necessary arrangements in order to provide the conditions for the transfer of judges, court staff, their families, and also court inventory.

However, relocation of the seat of the Department B. of the Court of Cassation wasn't conducted. In the archives there is no data on the reasons that had contributed to the fact that the law on relocation of the Department B. wasn't implemented in practice.

Establishment and operation of the Department B. of the Court of Cassation in Novi Sad had a great significance for the consolidation of judicial circumstances in the territory of Vojvodina between the two world wars.

Key words: *Department B. of the Court of Cassation in Novi Sad, territory of Vojvodina, judiciary, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, legal particularism.*